

The Piaseczna Rebbe's Progressive Educational Vision: Towards a Theology of the Child

Limmud Festival '18
Birmingham, UK

December 26, 2018 / ט"ח טבת תשע"ט

Neil Postman, *The Disappearance of Childhood* (Vintage, 1994)

Ephraim Kanarfogel, *Jewish Education and Society in the Middle Ages* (Wayne State, 1992)

Ivan G. Marcus, *Rituals of Childhood: Jewish Acculturation in Medieval Europe* (Yale, 1996)

Nehemia Polen, *The Holy Fire: The Teachings of R. Kalonymus Kalman Shapira* (Aronson, 1994)

Marcia J. Bunge, "The Child, Religion, and the Academy: Developing Robust Theological and Religious Understandings of Children and Childhood," *Journal of Religion* 86(4), pp. 549-79

I. Aptitudes and Environments

Tosefta Hagigah 1:2

When a child knows how to shake, they are obligated in *lulav*.

When a child knows how to wrap himself in a garment, they are obligated in *tzitzit*. When a child knows how to speak, his father teaches him *Sh'ma*, Torah and Hebrew. And if not, better that he had not been born. When a child knows how to care for his *tefillin*, his father buys him a pair of *tefillin*.

תוספתא חגיגה א:ב

יודע לגנוע חייב בלולב יודע להתעטף
חייב בציצית יודע לדבר אביו מלמדו
שמע ותורה ולשון קודש ואם לאו ראוי
לו שלא בא לעולם יודע לשמר תפליין
אביו לוקח תפליין

①

חובת התלמידים מה ר' קלמן מנחם קאן זצ"ל (1889-1943)
"א"ח צ"ח תמוז תרס"ח לא"י ה'כ"ט"

והנה, לעולם היינו צריכים להמתין עם עבודה זו של התרגשות והתלהבות אצל הנער, עד אשר יגדל, כי קשה שיתלהב הנער התלהבות אמיתית של החסידות, ובכלל בכל מקום שפתחה התורה חקים ומשפטים, מקדמת את החקים למשפטים, כי המשפטים הם בטעם, לא טעם של שכל בלבד רק גם טעם של ידיעה. וכי מפני שאין שכל לבן להבין מדוע רוצה הוא לנשק את אביו בשפתיו, האם לבן אין הנשיקה ברורה וידועה לו אדרבה, זאת היא עקר הידיעה, לבו משתוקק לנשק את אביו, וזאת היא בטוחה מכל השכליות שבעולם.

בן האיש ישראל בכל מצוה בין בשכל בין בלא שכל, אם לבו משתוקק מתלהב מתקשר ומאמין באמונה בטוחה וחזקה, משפט היא אצלו, ודאית וברורה היא לו. והדבר שאינו מתרגש בה מאומה, לא בשכל ולא בלב, חקה היא. ומתחלה צריך האיש ישראל להרבות במצוות, להשתקע בתורה ועבודה ולהתמסר בדעתו, מחשבתו וכל נפשו לה, ואז בכל אשר משתקע יותר בעבודה וקדשה, מרגיש בשעות הטובות איד נפשו יוצאת ומתקרבת לקדשה ואור העליון. נשמתו מתדבקת בגשמת שדי והוא אף גופו בתוך, מתלהב ומתירא, שמח משתוקק ומתמוגג. מתחלה חקים לעשות אף

בלא טעם ובלא הרגשה, ואחר כך משפטים בטעם והתלהבות, והנער עליו לעסוק עוד בחקים, להשתקע בהם בלא הרגשה והתלהבות.

אבל מה נעשה עם דורנו שעצמותו והרגשותיו מתקדמות להתגדל ולהתלבד, והיה אם לא נחיש אנו לאחוז בהתלהבותו, לשעבדה ולהפעילה בהתפעלות של קדשה, תתרגש ותתפעל בהתלהבות של שטות ויפי המגנה של העולם, להתפלא מדרכיהם ולחמור את תעלוליהם המכערים. לנער בן דורנו שהרגשותיו והתפעלויותיו כבר נתבגרו ונתבלטו, קשה כבר לקשר בחקים בלא הרגשות, אף בדברי שכל בלבד, אם רק שכל יבש הוא, מכרחים לחדר אל נפשו לעוררה להלהיבה, שתרגיש מעט על כל פנים מנעם הארה דהארה מן זהרא עלאה, תשתוקק ותתקשר. לבן אם רוצים לקשר את הילד ולחנכו שגם כי יזקין לא יסור ממנה, ולא מפני שמצויים אותו בלבד, יעשה, רק מפני שנפשו תרחיק לעשות, אז אסור לנו להמתין, רק צריכים לחנכו בדרכי החסידות האמתית עוד מקטנותו, חנך לנער על פי דרכו, והדרך שצריך הנער של דורנו היא דרך החסידות האמתית הלבבית והנפשית, ואף אם אין זאת עוד התלהבות החסידות האמתית, מכל מקום בקצה המטה נוגע ומתקשר הוא, וככל אשר יגדל ויעבר, יעלה ויזכה להיות חסיד אמת.

II. From Simplicity to Creativity

מחשיב צלומן הקפירות. גם שמעתי מפיו שהרצ רבי שמשון
מקינן ו"ל שהיה רב גדול מכל בני דורו, וגם אני זכור ממנו
ואם לא ראיתי בעיני, והוא היה אומר אני מתפלל לדעת זה
המקור! קנז' בשנת מהרש"ל סי' צח הביא בסתמא דברי רבינו שמשון מקינן
הנזכרים כאן שאחר שלמד סתרי הקבלה אמר שהוא מתפלל כתינוק בן
ימיו.

ע"א ר"ב ע"ה ס' קנז' (1334-1408) (3)

Rabbi Shimshon of Kinon . . . would pray with the simple intent of a child and not involve himself in mysteries.

Rabbi Yitzchak ben Shesheth (1334-1408),
Teshuvot Rivash 157.

I heard from my master [the Baal Shem Tov] that even after Rabbi Nehuniah ben Hakanah had mastered all the kabbalistic meditations associated with prayer, he would still pray like a little child.

ר' יצחק יוסף פולנוי (1710-1784) (4)
1782

Rabbi Yaakov Yosef of Polonoye,
Kethoneth Passim (New York 1950, p. 436)..

It is written, "Is Ephraim a darling son to Me, is he a dandled child? For as often as I speak to him, I will remember him still, therefore My heart yearns for him, and I will have compassion upon him" (Jeremiah 31:19). In the Midrash, one opinion states that a "dandled child" is like a two or three year old, while another opinion states that he is a four or five year old.

ר' יוסף פולנוי (1780-1844) (5)

The commentaries explain that even though a child of two or three cannot speak, but only makes signs and speaks broken words, his father still delights in his words and does what he requests. . . .

This gave me great encouragement. . . . Even when you cannot speak at all to God, and cannot express yourself well, it is still precious to God. Even if you only speak with gestures and broken words like a two or three year old, your Father still delights in it and often will help you find more eloquent words.

Rabbi Nathan of Nemerov (1780-1844),
Alim LiTerufah 254 (Jerusalem 1968 p. 217).

Sometimes, when I read books in which perfection is put before us with the goal obstructed by a thousand obstacles, my poor head is quickly fatigued. I close the learned treatise which tires my brain and dries up my heart and I turn to the Sacred Scriptures. Then all becomes clear—a single word opens out new vistas, perfection appears easy, and I see it is enough to acknowledge one's nothingness and surrender oneself like a child into God's arms. Leaving to great

ST. THÉRÈSE OF LISIEUX (1873-1891)
AUTOBIOGRAPHY, TRANS,
CANON TAYLOR, p. 372

and lofty minds the beautiful books which I cannot understand, still less put into practice, I rejoice in my littleness because "only little children and those who are like them shall be admitted to the Heavenly Banquet." (cf. Mt. 18:3)

⑦ על עזר ח' חק' תשנ"ב (27, 1942) אלה ק' ונחמ' ק' מ' כ' אלה

פרשת חקת

ותמת שם מרים וכו' ולא הי' מים לעדה כי הבאר בזכות מרים ונבין נא למה דוקא בזכותה לא שאנו רוצים לדעת למה אז הי' הבאר דוקא בזכותה כי אין לנו השגה בצדקת מרים ובשאר הצדיקים שהיו אז רק מה זה מרמז לנו.

נמצא לפי' ששעה הנעשה צדקה ולומדת תורה ומקיימת המצוות זאת היא מעשה שלה כיון שאינה מצווה ועושה וא"כ לא עוררו אותה כ"כ ממרום לזה וזה אף היא בנשיקה מתה ומפני מה לא נאמר בה על פי ד' שאינו דרך כבוד של מעלה היינו הא שבאה למדרגה גדולה כזו לא היה בהתעוררות של מעלה ורק באתערותא דלתתא לכן לא שייך לומר על פי ד' וכיון שמקור עבודתה בה הוא וממנה נובע לכן הבאר מקור הנובע מים חיים מים קדושים היתה בזכותה.

והוא גדלות תינוקות של בית רבן ובת"ז הק' איתא שהם אנשי דשכינתא להנ"ל חוץ מזה מפני התורה שהם לומדים רק

גם מפני שמלמדים עמהם תורה כי המלמד הוא הבורא ומחדש בחי' בריאה והולדה בספירות וכו' הבריאה היא התגלות שהוא ית' גילה את הארתו על ידה נמצא שהם התחדשות בגופנית כי תנוקות הם וגם בתורה מתחדשים ונולדים שגם זה היא מין לידה וכו' המלמד וכו' כאילו ילדו נמצא שהם בחי' בריאה וכיון שבבריאה נעשה התגלות אלקות לכן הם אנשי דשכינתא שעי' נעשה התגלות השכינה וכו' גם הנצחיות של ישראל בעת' רק ע"י הבנים הוא לכן השונא ישראל הראשון פרעה על התינוקות של ישראל התנפל כל הבן הילד וכו' וכן תמיד האכזריות של השונאי ישראל בחרד מתאכזרים על ילדי ישראל אם ח"ו להרגם או לאנסם לכפירה כנודע מהגזרות אשר היו לפני מאות שנים ר"ל וכמו שלדאבון לבנו רואים גם עתה שעל כל האכזריות והרציחות האיומות הנשפכות עלינו בית ישראל האכזריות והרציחות על הבנים והבנות הקטנים עולות עליהן אזי מה הי' לנו ולא דוקא כשת"ו רוצים לאבד הילדים של הכלל ישראל רק כמה מהם שח"ו מאבדים לא להילדים לבד הדבר נוגע רק גם אל אבותיהם ואבות אבותיהם אשר בג"ע כיון שכל הקיום אשר בעת' לאבותיהם ואבות אבותיהם הוא על-ידי הבנים ובני בנים כנ"ל וכשת"ו מכלים אותם או גם קיום אבותיהם נגדע ר"ל וע"ז מתפללים אבינו מלכנו חמול עלינו ועל עוללינו ועל טפינו כי גם עוללינו וטפינו לא בנינו לבד הם רק גם אנו הם.

כל איש ישראלי מאמין שאין עוד מלבדו כמ"ש הפירוש בספ"ק (נש"ה הק' ועוד) שלא בלבד שאין אלקים זולתו רק שאין מציאות בעולם בכלל זולתו וכל העולם ומלואו הארת אלקות היא לכן צריכים לתפוס כל דבר בעולם לא כדבר לעצמו רק כהארתו ית' גם הבנים ילדי ישראל אין לתפוס כדבר לעצמו הבנים שלנו רק שהם בריאה והתחדשות והתגלות אלקות עם נצחיות ישראל גם לימוד התורה שמלמדים עם תנוקות שב"ר אף מה שאיש אחד לומד עם חבירו או אומר לו מוסר והדרכה אין לתפוס כדבר לעצמו שמלמדו רק כדבר עליון התגלות אלקות כיון שהוא התחדשות והולדה שמתחילה לא הי' זה בן תורה או בעל מוסר ומדות ועתה נתחדש ונעשה בן תורה מוסר ומדות כל המלמד וכו' כאילו ילדו וכל התחדשות ובריאה התגלות אלקות הוא כי אין עוד מלבדו ואין דבר זולתו ית' נמצא.

לכן גם כל המעשים שהאיש ישראלי עושה ומדבר פנימיות נפשו לד' עושה ומדברת כי נפשו יודעת שאין עוד מלבדו והכל אלקות ועושה ומדברת הכל לו ית' רק שגופנית האדם כמו שמסתרת כל קדושת נפשו ותשוקתה לד' כן גם זאת מסתרת שדומה להאדם שעושה ומדבר רק דברים וצרכים גופניים גם הבקשות שאיש ישראל מבקש טובה מחבירו נפשו בקרבו יודעת שרק ביד ד' להיטיב לה ואיש הזה אשר מבקשת ממנו רק שליח ממנו ית' הוא לכן להאדם נדמה שמן האיש הזה מבקש הטובה אבל נפשו אשר בקרבו ממנו ית' מבקשת שהוא הכל יכול והוא ית' אב הרחמן שהוא ירחם וישיענו וכששומעים את קול צעקת הענויים של הגדולים והקטנים שצועקים לאמור ראטע'וועט ראטע'וועט [הצילו הצילו] יודעים שזהו צעקת נפשם וצעקת נפש כולנו לד' אב הרחמן ראטע'וועט ראטע'וועט כל עוד רוח חיים בקרבנו.

היצא לנו מדברינו שאין עוד מלבדו והכל הארת אלקות כל תולדות וכל התחדשות גם מה שלומד איש עם איש זולתו לא דבר לעצמו רק התגלות הארתו ית' היא גם הבחירה שאיש ישראלי בחר בטוב ממנו ית' היא כי אין עוד מלבדו ומה להאיש לעשות שישפיע ד' בו רצון ודעת לבחור בטוב למה נותן ד' לזה יותר שפע של רצון ודעת מלוח האיש צריך עכ"פ להשתוקק לד' שישפיע לו ד' רצון ודעת לעבדה ויכשיר א"ע שיהי' ראוי לקבל אור הקדושה רצון ודעת ממרום וכן כל זמן שחי' מרים וכו' לא כיון שלא היתה מצוה ועושה סימן הוא שעל-ידיה שעלתה לרום צדקתה היתה בתשוקה יותר חזקה מסנה לכן היתה יכולה גם להאיר לישראל תשוקה שישתוקקו לד' ושהיו זוכים שאורות העליונים שהמשיך להם מש"ר יזכו לקבל כמו שכבר דברנו בשם ספ"ק שמש"ר שושבינא דמלכא שהמשיך להם אורות ממרום אבל משנסתלקה מרים לא הי' להם תשוקה כ"כ לכן לא זכו לקבל אורו של משה ממרום והוצרך מש"ר להרכין א"ע אליהם כדי להעלותם בהתעוררות תשוקה מהם ואיך הרכין עצמו להם ע"י חטא שעשה לפי ערכו עמהם הם התלוננו על המים ומש"ר הכה את הסלע פעמים אף שד' אמר ודברתם כנודע מספ"ק כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתו דבשביל זה מוכרח הצדיק לפעמים לעשות איזה דבר שהוא חטא לפי ערכו כדי לזכות את הרבים ומסתמא מש"ר שב תיכף ומיד בתשובה שלימה ע"ז ואז העלה בזה גם אותם ויצא מים רבים ושפע וישועה רבה.

VIII. "Israel was a Lad; and I Loved Him"

Why was Sh'muel given the nickname "ha-Katan"? This epithet can be given four meanings: (1) shortness of physical stature; (2) humility, he made himself small (*Yerushalmi*, end of *Sota*); (3) relative stature—compared to the prophet Samuel (*Yer. ibid.*); (4) childlikeness ("katan" in the sense of a child). If we accept the fourth interpretation, we can exchange the phrase "Sh'muel ha-Katan" for a new phrase: Sh'muel the Child.

A strange polarity characterizes the world of authentic Judaism. It swings like a pendulum between the two ideals of maturity and childishness. The great man, whose intellect has been raised to a superior level through the study of Torah, gifted with well-developed, overflowing, powers—depth, scope, sharpness—should not be viewed as the totally adult. The soul of a child still nestles within him. On the one hand, he is knowledge-sated, strong of intellect, rich in experience, sober-sighted, crowned with age, great of spirit. On the other hand, he remains the young and playful child; naive curiosity, natural enthusiasm, eagerness and spiritual restlessness, have not abandoned him. If a man has aged and become completely adult, if the morning of life has passed him by and he stands, in spirit and soul, at his high noon, bleached of the dew of childhood, if he has grown up completely, in thinking, feeling, desire, trust—he cannot approach God. The adult is too clever. Utility is his guiding light. The experience of God is not a businesslike affair. Only the child can breach the boundaries that segregate the finite from the infinite. Only the child with his simple faith and fiery enthusiasm can make the miraculous leap into the bosom of God. "Israel was a lad and I loved him" (Hosea 11:1): "Is Ephraim my dear son, a playful child, that when I speak of him, I remember him again" (Jeremiah 31:19). The giants of Torah—when it came to faith, became little children, with all their ingenuousness, gracefulness, simplicity, their tremors of fear, the vivid sense of experience to which they are devoted. Where you find their maturity you find their childlike quality. What was my grandfather, R. Hayyim of Brisk? On the one hand, he was a great abstract thinker, who introduced basic conceptual transformations in the field of halakhic methodology. On the other hand, he was a child, unable to restrain his warm emotions, his yearning for something beautiful and elevated, his dreams and hopes. He, the man of iron discipline in the intellectual sphere, who captured the richness of halakha in acute, exact, logical molds, was swept without reservation

in a bold stream of simplicity, innocence, sensitivity, perplexity, childish confusion, but also immeasurable confidence: R. Hayyim ha-Katan! What was my father z"l? A genius and a child! Supersensitive powers of abstraction and the innocence of a babe. A spark from the soul of the master of prophets, the father of sages in all generations, is contained in the soul of all *g'dolei Yisrael*. "She opened and showed the child; and behold, it was a crying lad." The whimper of a baby rent the air on the shore of the Nile. But it was not only then that Moses cried. Whenever he fell before God, he cried like a child. Who can fall before his father, raise his eyes to him alone, to seek consolation and salvation, if not the child! The weeping of a child accompanied *Rabbam shel Yisrael* from the Nile to Sinai, to the Tabernacle, to Nevo. Only the child could cry, could shed a tear. The mature, the adult, are not capable of the all-embracing, all-penetrating outpouring of soul. The most sublime crown we can give a great man, sparkles with the gems of childhood. It is not strange, therefore, that this crown was offered Sh'muel with the epithet "ha-Katan."

R. Hayyim Heller z"l also united the two poles: intellectual greatness and innocence of heart, unusual knowledge of Torah and the delightful simplicity of a small boy. Our own "Sh'muel ha-Katan" knew nothing of politics, infighting, formality, or ceremony. He never said anything to gain another's approval or to impress a crowd. His language was not decorative or flowery; he did not use fancy phrases to lend his ideas a meaningless luster. He detested complicated terminology. When I asked him to cut down on the quantity of material presented in his lectures in order to improve the format so that his listeners might be able to assimilate his rich bounty, he refused. "Give them, R. Hayyim, a little bit, let them digest your words," I said to him. "What do you want, R. Yoshe Ber, that I waste time, mislead people?" he would answer. He once told me that he had resigned the rabbinate of Lomz, because he felt that as a communal *rav*, things he disapproved of would be forced upon him and upon his leadership. "It states in Proverbs (3:4)," he ended this conversation, "He shall find favor . . . in the eyes of God and man." Man must seek to fulfill his obligations before God, then he should find favor in the eyes of man. Inverting the order, one loses both worlds.